

*Чугаєвська С.В.,
к.е.н., доцент кафедри аналізу і статистики
ім. І.В. Поповича
Житомирський національний агроекологічний університет
м. Житомир, Україна*

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ

Вступ. Стратегічний напрям розвитку української економіки відповідно до європейських стандартів, ефективність функціонування молокопереробних підприємств визначається впливом як умов господарювання, організаційної структури, методів керування, матеріально-технічної бази, фінансового забезпечення, так і введенням у виробництво менш енергоємних, екологічно чистих та безпечних для споживання видів продукції.

Результати досліджень. Молокопереробна галузь України, до якої відносять маслоробний, сироробний, молочноконсервний напрями та виробництво продукції з незбираного молока, на даний час є однією із провідних та найбільш прибуткових галузей у структурі харчової індустрії держави. Високі показники ефективності підприємств даної галузі вимагають налагодження постійної роботи над покращенням якості продукції, оптимізацією цінової політики та стабільних взаємозв'язків із постачальниками молочної сировини, щоб не втратити своїх позицій на ринку продовольчої продукції в сучасних досить складних соціально-економічних умовах. Проте, через складне економічне становище, високий податковий і тарифний тиск, велику зношеність основних засобів та потреби в інвестиціях 37,3% молокопереробних підприємств працює зі збитками. На багатьох із них залишаються нестабільними поставки молочної сировини, що зумовлює їх часті простой.

Значення показників обсягів виробництва основних видів вітчизняної молочної продукції зумовлені як політичними, так і соціально-економічними факторами (табл. 1). Зокрема, виробництво рідкого обробленого молока збільшено з 801,0 у 2010 р. до 970,0 тис. т у 2015 р., тобто на 169,0 тис. т (21,1%) більше. Обсяги виробленого вершкового масла також мають тенденцію до зростання – від 79,5 у 2010 р. до 102,0 тис. т у 2015 р., тобто на 22,5 тис. т (28,3%) більше. В той же час обсяги виробництва йогуртів та інших несквашених продуктів впродовж останніх п'яти років залишаються майже без змін. Якщо у 2010 р. даної продукції було вироблено 479,0 тис. т, то у 2015 р. – 426,0 тис. т, або на 53,0 тис. т (1,3%) менше. Слід зазначити, що всі вищеперераховані види продукції споживаються здебільшого на внутрішньому ринку.

Починаючи з 2014 р. у зв'язку із політичною кризою, призупинено експорт українських сирів до РФ, значний відсоток яких раніше споживався на даному ринку. У жовтні 2014 р. санітарна служба Російської Федерації ввела заборону на поставки в країну всієї сирної продукції українського виробництва по причині "виявлення численних порушень вимог законодавства в галузі захисту прав споживачів" [3], у результаті чого обсяги виробництва нежирних та жирних сирів в Україні було зменшено з 78,5 і 207,0 тис. т у 2010 р. до 67,8 та 124,0 тис. т у 2015 р., тобто на 13,6 і 40% відповідно. Таким чином, спостерігається досить суперечлива ситуація: виробничі напрями, направлені на внутрішній ринок нарощують свої обсяги, а експортоорієнтовані напрями переживають кризову ситуацію. На наш погляд, це пов'язано із неготовністю підприємств експортувати вітчизняну молокопродукцію в країни ЄС та дальнього зарубіжжя, застарілими технологіями, високою енергозатратністю, вмістом в готовій продукції великої кількості домішок і

барвників, які є забороненими в розвинутих країнах світу, тобто із недостатнім забезпеченням їх інноваційних процесів.

Таблиця 1.

**Виробництво основних видів продукції на
молокопереробних підприємствах України 2010-2015 рр.,
тис. т**

Продукція	2010 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2015 р. до 2010 р.	
					+/-	%
Молоко рідке оброблене	801,0	972,0	1117,0	970,0	169	121,1
Масло вершкове	79,5	94,3	114,0	102,0	22,5	128,3
Сир свіжий неферменто- ваний	78,5	83,7	74,7	67,8	-10,7	86,4
Сири жирні	207,0	165,0	130,0	124,0	-83,0	60,0
Йогурт та інші ферментовані чи сквашені молоко та вершки	479,0	522,0	473,0	426,0	-53,0	98,7

Джерело: Державна служба статистики України [1]

На думку С.В. Мочерного під інноваційною активністю молочної галузі слід розуміти цілеспрямовану діяльність її підприємств щодо створення, освоєння й виробництва якісно нових видів продукції із використанням у продукуванні нових сучасних предметів праці, що виступають об'єктами інтелектуальної власності (патенти, ліцензії та ін.), сучасних технологій, а також впровадження досконаліших форм організації праці й управління виробництвом. Ним виділено такі основні чинники інноваційної активності: темпи зростання державних витрат на розвиток науки та освіти, раціональна інноваційна політика держави, стимулююча податкова, кредитна та амортизаційна політика [2].

За часів планової економіки відсоток інноваційно активних підприємств в промисловості становив на рівні 60-70%. Саме таке його значення мають країни з економікою, що розвивається. З набуттям Україною незалежності відсоток інноваційно активних підприємств почав стрімко зменшуватися: від 30-40% у 90-х роках минулого століття до 20-30% на даний час. Дана закономірність притаманна і для молочних підприємств, де кількість інноваційно активних підприємств у 2010 р. становила 61 од., у 2013 р. – 51 од., у 2014 р. – 45 од., а у 2015 р. – 31 одиниць, тобто на 30 підприємств (49,2%) менше (табл. 2).

Аналіз динаміки інноваційно-активних підприємств вітчизняної молочної галузі у 2010-2015 рр. свідчить про різке зменшення кількості підприємств, які впроваджують інновації. Питома вага у загальному обсязі обстежених суб'єктів господарювання залишається майже без змін і у 2010 р. склала 22,1%, у 2013 р. – 22,8%; у 2014 р. – 23,3%; у 2015 р. – 22,1%.

Удвічі зменшилася кількість молочних підприємств, які впроваджували інновації (з 55 од. у 2010 р. до 27 од. у 2015 р., тобто на 28 од. менше) та, зокрема, застосування на виробництві інноваційних процесів (з 26 од. у 2010 р. до 9 од. у 2015 р., тобто на 17 од. менше).

Утричі зменшилося число суб'єктів господарювання, які застосовували маловідходні та ресурсозберігаючі технології, що у 2015 р. становило 2 од. проти аналогічного показника 2010 р. – 7 од. Однак, на фоні загального зниження показників інноваційної активності галузі спостерігається зростання чисельності підприємств, що впроваджували нові види продукції – від 1 од. у 2010 р. до 17 од. у 2015 р., що зумовлено гострою необхідністю їх диверсифікації та пошуку нових підходів щодо закріплення існуючих позицій на ринку в умовах сучасної економічної кризи.

Таблиця 2.

Кількість інноваційно-активних молокопереробних підприємств України за типами інновацій у 2010-2015 рр.

Показник	2010 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Відхилення 2015 р. до 2010 р.	
					+/-	%
Кількість підприємств галузі всього, од.	449	467	401	392	-136	-49,3
в т. ч.: – кількість обстежених підприємств, од.	276	224	193	140	-136	-49,3
Кількість інноваційно активних підприємств, всього, од.	61	51	45	31	-30	-49,2
з них: – підприємства, які впроваджували інновації, од.	55	48	40	27	-28	-50,9
в т. ч.: – підприємства, що впроваджували нові види продукції, од.	1	-	1	17	16	у17,0р. більше
– підприємства, що впроваджували інноваційні процеси	26	21	13	9	-17	-65,4
з них: маловідходні та ресурсозберігаючі	7	4	5	2	-5	-71,4
Питома вага інноваційно активних підприємств галузі, %	22,1	22,8	23,3	22,1	без змін	–

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

Висновки. Інноваційна активність підприємств молочної галузі України зменшується з року в рік, де питома вага інноваційних виробництв у 2014 р. становила 23,3%, а у 2014 р. – 22,1%. На даний момент жоден із загально відомих чинників покращення інноваційної активності в молочній галузі не діє: обсяги державних витрат на розвиток науки і техніки зменшуються із року в рік; не працюють прийняті законодавчі акти стосовно пожвавлення інноваційної політики в галузі; не функціонують стимулюючі податкові та кредитні важелі, які широко застосовуються в більшості розвинутих країн світу.

Список літератури:

1. Виробництво основних видів промислової продукції за видами [Електронне джерело]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол. С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.

3. Росія заблокувала всі українські сири [Електронне джерело]. – Режим доступу: ukr.segodnya.ua/economics/enews/560331.html/.

4. Ільчук М.М. Інноваційний розвиток молочного скотарства в Україні / М.М. Ільчук, І.А. Коновал // Біоресурси і природокористування. – 2015. – 7, №5–6. – С.59-65.

5. Крисанов Д.Ф. Інтеграція агрохарчового сектора України в єдиний нормативний простір Європейського Союзу: монографія / Д.Ф. Крисанов. – К : ДУ «Ін-т економіки та прогнозування» НАН України, 2016. – 368 с.